

Бунчужна Валерія Євгенівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної
поліції Національної поліції України
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Людвік Валентин Дмитрович,
доцент кафедри кримінального права
та криминології Дніпровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА (СТ. 126-1 КК)

Кримінально-правова характеристика домашнього насильства, передбаченого ст. 126-1 Кримінального кодексу України, є важливим елементом сучасної правової доктрини, оскільки відображає трансформацію підходів держави до захисту прав людини, зокрема вразливих категорій осіб у сімейних і близьких відносинах. Запровадження кримінальної відповідальності за домашнє насильство стало результатом імплементації міжнародних стандартів, зокрема положень Стамбульської конвенції, та спрямоване на подолання системності цього явища, яке раніше переважно розглядалося в межах адміністративного правопорушення.

Відповідно до ст. 126-1 КК України, домашнє насильство визначається як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя або колишнього подружжя чи іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних чи психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи. Отже, законодавець закріплює комплексний підхід до розуміння насильства, охоплюючи не лише фізичні вияви, а й інші форми впливу, які раніше часто залишалися поза межами кримінально-правового реагування. Аналіз об'єкта кримінального правопорушення свідчить, що безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, які

забезпечують фізичну та психічну недоторканність особи, її здоров'я, свободу та безпечне існування в сімейному середовищі. Додатковим об'єктом можуть виступати здоров'я, честь і гідність потерпілої особи. Особливістю цього складу є те, що посягання відбувається в умовах довірчих або залежних відносин, що підвищує ступінь суспільної небезпечності діяння [1].

Об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, характеризується діянням у формі систематичного вчинення насильства. Ключовою ознакою є саме систематичність, яка в теорії та судовій практиці трактується як вчинення діяння три і більше разів. Важливою є також наявність наслідків у вигляді фізичних чи психологічних страждань, що свідчить про матеріальний склад злочину. Законодавство не вимагає обов'язкового настання тяжких наслідків, достатнім є встановлення факту негативного впливу на психоемоційний чи фізичний стан потерпілого. При цьому фізичне насильство може виявлятися у побоях або інших насильницьких діях, психологічне – у приниженні, погрозах, переслідуванні, а економічне – у позбавленні житла, їжі, коштів чи інших ресурсів. Особливу увагу слід приділити співвідношенню кримінальної та адміністративної відповідальності. До введення ст. 126-1 КК України основним механізмом реагування на домашнє насильство була ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Наразі адміністративна відповідальність застосовується у випадках одноразового вчинення насильства, натомість кримінальна відповідальність настає за систематичні дії. Тому законодавець встановлює «ескалаційну» модель відповідальності, що відповідає принципу пропорційності [2].

Суб'єкт кримінального правопорушення є спеціальним – це фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку та перебуває або перебувала у сімейних чи близьких відносинах із потерпілим. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює протиправний характер своїх дій, передбачає їх наслідки у вигляді заподіяння страждань потерпілому та бажає або свідомо допускає їх настання. Мотиви можуть бути різними: ревності, бажання контролю, помсти, агресія, однак вони не впливають на кваліфікацію, хоча можуть враховуватися при призначенні покарання [3, с. 245].

Санкція ст. 126-1 КК України передбачає альтернативні види покарання: громадські роботи, пробачийний нагляд, обмеження волі або позбавлення волі на строк до двох років. Водночас важливим елементом

є застосування спеціальних заходів щодо кривдника, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема термінових заборонних приписів, обмежувальних приписів, направлення на проходження програм для кривдників. Це свідчить про поєднання каральної та превентивної функцій держави. Законодавчий аналіз також демонструє тісний взаємозв'язок ст. 126-1 КК України з нормами Кримінального процесуального кодексу України, які передбачають особливості досудового розслідування таких правопорушень, а також із міжнародними актами, що встановлюють стандарти захисту жертв насильства. Зокрема, важливим є принцип невідворотності покарання та забезпечення доступу потерпілих до правосуддя [4, с. 194].

Отже, кримінально-правова характеристика домашнього насильства свідчить про комплексний характер цього правопорушення, який поєднує в собі як юридичні, так і соціальні аспекти. Впровадження ст. 126-1 КК України стало важливим кроком у забезпеченні ефективного захисту прав людини, однак подальшого вдосконалення потребує практика її застосування, зокрема щодо доведення систематичності, належного документування фактів насильства та забезпечення реального захисту потерпілих осіб.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. База даних «Законодавство України». *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>
3. Людвік В. Д. Мораль (моральність) як об'єкт кримінально-правової охорони. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 245.
4. Зінсу О. І. Злочин домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): аналіз судової практики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2021. С. 189–196. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/245278>